

ГОЛОДОМОР 1932–1933РР. НА МИКОЛАЇВЩИНІ В ФОРМІ РЕПРЕСІЙ: ДОЛІ ЛЮДЕЙ ОЧИМА ІСТОРИКІВ, МОВОЮ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

У статті досліджуються кримінальні справи репресованих мешканців Миколаївщини в 1932–1933 роках. Здійснюється спроба привернути увагу читачів не просто до статистики жертв тоталітарного радянського режиму, а підняти проблему свідомості народу до вчинюваних злочинів посадовців та вшанування пам'яті невинних жертв, про яких залишились дані кримінальних справ і одночасно віддати данину поваги до замордованих голодом і не зафіксованих на сторінках документів. Розкривається антигуманний, протиправний характер діяльності партійного та державного апарату в справі тотального знищення селянства Півдня України і тотальної експропріації їхнього майна.

Ключові слова: тоталітарна система; злочин; геноцид; голодомор; партійний апарат; ідеологія; селянство.

В статье исследуются уголовные дела репрессированных жителей Николаевщины в 1932–1933 годах. Осуществляется попытка привлечь внимание читателей не просто к статистике жертв тоталитарного советского режима, а поднять проблему сознания народа к совершаемым преступлениям чиновников и почтение памяти невинных жертв, о которых осталась информация в уголовных делах. Одновременно почтить память замученных голодом и не зафиксированных на страницах документов. Раскрывается антигуманный, противоправный характер деятельности партийного и хозяйственного аппарата тотального уничтожения крестьянства Юга Украины и тотальное изъятие их имущества.

Ключевые слова: тоталитарная система; преступление; геноцид; голодомор; партийный аппарат; идеология; крестьянство.

Today the Ukrainian archives show the extraordinary openness of access to the documents associated with the embodiment of the Soviet state policy of the Holodomor to the Ukrainian peasantry. Started the return process is prohibited historical memory creates the conditions for the formation of a complex objective coverage of the historical path of the Ukrainian ethnos in a variety of situations tests of strength. Existing scientific groundwork for the return of non-existence of documents certifying the fact of mass starvation, the scope and forms of realization of the terrible Soviet state policy is significant, but still remain insufficiently researched and not open to the public the life stories of real people and their lives, attitudes and actions. The author tries to implement one of the attempts to explore the tragedy of the Ukrainian people language real criminal cases and to prove not only the absurdity of the very terms of the sentence, and also the procedure of fabrication of cases and sentencing. The researcher convincingly prove consistency, not uniqueness, randomness, repressive cases against the Ukrainian peasantry of Mykolaiv region and manifest life-destinies of specific people who have become innocent victims of a deliberate and purposeful state policy of the Soviet leadership at all levels of government in 1932–1933. So, recently, a special relevance, according to the author, becomes the study of local history material, lighting for a wide range of readers of historical memory, truth, justice for documented sources of oral history.

With a huge array of preserved criminal cases is one of the proofs of criminal activity of system of bodies of the Soviet power against Ukrainian peasants, regardless of nationality or religious preference. On the basis of the investigated cases it becomes clear that the whole

system of proceedings in respect of the peasants was constructed in such a way that the evidence base has played a facilitating and not a mandatory part of proceedings, but the main thing was that the man was a farmer, led self-management had a clear life goals regarding farming, land use, form of ownership and organization of agriculture. To a large extent this was revenge for past activities that were not always friendly to the Bolshevik government. The records documented facts total withdrawal of all food and doom humans to extinction. Even thought became one of proofs of fault of defendants. The goal is reducing the number of Ukrainian rural population, which did not support Soviet reforms, and became the Foundation for the resistance movement and remained potentially dangerous. But politics of the Holodomor, the Soviet system has also used an open repressive policies against the Ukrainian population. To date, documented 2008 citizens of nikolayevshchina who are in the grip of terror. Exploring the tragic events of 1932–1933 staggering casualties, and behind each figure is an individual, his life, the hope, the frustration and the terrible tragedy of death. The number of casualties and remains controversial today, but we should not forget to explore modern processes in the Ukrainian society. Be constantly mindful of from 3,5 to 9 million tortured for two years the Soviet totalitarian system it is also necessary to analyze the statistics of the population today, for example, in the first nine months of the current 2016 only in the Mykolaiv area the population decreased by 5,3 thousand people, and this without imposing terrible policies of the famine, that is, only during this period, the Ukrainian population decreased by 2–3 villages.

Relevant statistics and other areas. So after a certain time, the current economic and social policies have not received the definition of genocide of the Ukrainian population. The required memory of the victims of Ukrainians on the altar of the Soviet regime need to be protected and used in the education of new generations of our free and independent States. Criminals also have to name and pay tribute on the wall of shame. It is therefore necessary to continue research on existing documents of criminal cases and collected oral testimony.

Key words: totalitarian system; the crime of genocide; famine; the party apparatus; the ideology of the peasantry.

Сьогодні українські архіви демонструють надзвичайну відкритість щодо доступу до документів пов'язаних із втіленням радянською державою політики голодомору до українського селянства. Розпочатий процес повернення забороненої історичної пам'яті створює умови для формування комплексного, об'єктивного висвітлення історичного шляху українського етносу в різних ситуаціях випробування на міцність. Існуючий науковий доробок щодо повернення із небуття документів які засвідчують факт масового голоду, масштаби та форми втілення жорсткої радянської державної політики значний, але ще залишаються недостатньо дослідженими та не відкритими загалу історії життя реальних людей з їх долями, поглядами та вчинками. Автор намагається здійснити одну із спроб дослідити трагедію українського народу мовою реальних кримінальних справ і довести не лише абсурдність самих формулювань вироків, а також і процедуру фабрикування справ і винесення вироків. Дослідником аргументовано доводиться системність, а не виключність, випадковість, репресивних справ щодо українського селянства Миколаївщини і оприлюднюються життєві долі конкретних людей, які стали невинними жертвами продуманої та цілеспрямованої державної політики радянського керівництва на всіх щаблях влади в 1932–1933 роках. Отже, останнім часом особливої актуальності, на думку автора, набуває вивчення красномовного матеріалу, висвітлення для широкого кола читачів історичної пам'яті, правди, справедливості на задокументованих джерелах усної історії.

Проблему голодомору 1932–1933 рр. однією з перших висвітлювала збірка документів «Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою доку-

ментів». Це була лише збірка копій окремих державних офіційних документів, в яких визнавався сам факт голоду. Раніше всі вони були засекреченими. Читачі наприкінці 1990 р. отримали можливість самостійно побачити документи і почати міркування над проблемою визначення винних у цьому злочині. В 1991 р. побачила світ книга-меморіал «33-й: ГОЛОД». Це була перша спроба альтернативними методами, порівняно з офіційною історичною наукою за допомогою усної історії задокументувати вчинені злочини та роль конкретних катів у вчиненому масовому знищенні українців. Фактично всю роботу в цьому виданні здійснили Володимир Маняк та Лідія Коваленко. В цій книзі із 403 документальних оповідей 20 безпосередньо стосувались Миколаївської області. В 1992 р. побачила світ наступна збірка документів і матеріалів упорядниками якої були Г. М. Михайличенко, Є. П. Шаталіна з окремими документами по Миколаївщині.

Цікавою та важливою стала колективна праця В. П. Шкварця і М. Ф. Мельника «Миколаївщина: погляд крізь століття. Нарис історії», яка вийшла в 1994 р. Згодом в 1996 р. був надрукований невеликим накладом навчальний посібник для учнів загальноосвітніх шкіл області «Історія Миколаївщини» П. М. Тригуба, І. С. Павлика, О. В. Білюка, на сторінках якого в доступній для читачів формі було проаналізовано та визначено причини і наслідки голодомору 1932–33 рр.

Державний архів Миколаївської області у 2000 р. видає збірку документів і матеріалів «Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929–1933)» на чолі з керівником авторського колективу М. М. Шитюком. Завдяки колективним зусиллям В. П. Шкварця, П. І. Соболя, низки інших науковців та студентів старших курсів, які безпосередньо здійс-

нювали опитування свідків голодомору і директора обласного державного архіву Л. І. Окорокової вдалося створити ґрунтовну роботу, яка стала у нагоді для практичної роботи вчителів та керівників історичних гуртків та науковців-дослідників історії рідного краю.

Провідну роль та значення в справі дослідження історії голодомору 1932–1933 рр. на Миколаївщині відіграв і продовжує відігравати доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, номінант багатьох премій та конкурсів, автор великої кількості монографій, книг, брошур та статей М. М. Шитюк.

За державної підтримки з 1992 р. триває робота науковців над виданням серії книг «Реабілітовані історією» в яких наводяться дані про конкретних громадян, які в роки голодомору були репресовані та постраждали від радянських державних органів.

Важливим на шляху подальшого краєзнавчого дослідження голодомору 1932–1933 рр. стало видання в 2002 р. ювілейної книги «Миколаївщина: літопис історичних подій». В трагічну річницю 2003 р. було видано колективні монографії: «Голод 1932-1933 років на території Миколаївщини» під керівництвом М. М. Шитюка, «Трагедія століття: голод 1932-1933 років на Миколаївщині» під керівництвом С. С. Марчучука. Незважаючи на однаковий об'єкт наукового дослідження, обидва авторські колективи впорались з поставленою метою і змогли висвітлити трагічні події голодомору на Миколаївщині, втілення насильницької політики суцільної колективізації та винищення українського селянства. Автори продемонстрували нелюдську сутність радянської тоталітарної машини в справі досягнення економічних цілей за будь-яку ціну, навіть шляхом принесення в жертву багатомільйонних людських доль. Трагедія українського народу знайшла своє висвітлення і в друкованих роботах представників української діаспори, наприклад в Австралії за керівництва Петра Кардаша видана книга «Злочин», в якій П. Обруч розглядає голодомор в Трикратьському районі Миколаївщини.

Завдяки плідній роботі в 2004 р. виходить доопрацьоване та виправлене друге видання «Історії рідного краю. Миколаївщина» В. П. Шкварця та М. Ф. Мельника.

Трагедія голодомору 1932–1933 років висвітлювалась не лише на сторінках колективних монографій та збірок документів та матеріалів. Значний внесок в популяризацію та детальне вивчення внесли друковані статті в періодичних виданнях таких авторів, як: С. Г. Горбуров, Т. В. Березовська, Ю. В. Котляр, П. І. Соболев, І. І. Федьков, П. М. Тригуб, О. П. Тригуб, Т. В. Березовська, О. М. Юрчик та багато інших.

У 2006 р. побачила світ колективна монографія М. М. Шитюка і К. С. Горбурова «Миколаївщина в голодних 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роках», де наводились копії історичних архівних документів, які допомагають зрозуміти читачеві причини, зміст, економічні і демографічні наслідки цих трагедій для Миколаївщини.

Завдяки створеному Українському інституту національної пам'яті проводиться систематична робота по дослідженню та публікації результатів науково-дослідницької роботи з проблеми голодомору 1932-

1933 років в Україні в цілому і на Миколаївщині зокрема. В 2008 році в межах глобальної систематизаційної роботи друкується «Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Миколаївська область» до складу авторського колективу якої входили: М. М. Шитюк, В. П. Шкварець, А. М. Бахтін, О. О. Баковецька, Є. Г. Горбуров, І. Т. Кішак, В. Ф. Кондрашов, І. Є. Ніколаєв. Ця робота створила умови для розгортання значної кількості досліджень краєзнавчого спрямування та формування цілісної картини злочинного обличчя радянської тоталітарної машини. В 2009 р. на сторінках книги «Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини, демографічні наслідки, правова оцінка. Матеріали міжнародної наукової конференції» міститься стаття М. М. Шитюка «Селянство Миколаївщини в умовах голодомору 1932-1933 років: трагічна статистика жертв сталінізму», де висвітлюється страхітливий процес запровадження нелюдської політики на місцевому документальному матеріалі.

У 2015 р. вийшов навчальний посібник «Історія рідного краю: Миколаївщина» під керівництвом М. М. Шитюка, в якому присвячено окремий урок № 34 розгляду голодомору 1932-1933 років. На підставі фактів робиться висновок, що запровадження політики на знищення сільського населення було продуманою політикою радянського апарату у зв'язку з провалом хлібозаготівельної компанії восени 1932 р. Запровадження «чорних дошок» стало лише зовнішнім оформленням страшних планів на винищення цілих населених пунктів і створення відповідних умов для їхньої ізоляції і недопущення спроб мігрувати на інші території.

Таким чином ми стали свідками повільної трансформації підходів до висвітлення голодомору 1932–1933 років на Миколаївщині, від тимчасових і незначних наслідків неврожаю та порушень балансу зовнішньої торгівлі до цілеспрямованої політики тоталітарної держави на шляху фізичного знищення інакшумства і знищення найбільш міцного конкурента радянської колективної системи обробітку землі.

Цікавою і одночасно типовою була справа, яку розслідував і готував уповноважений м. Першотравневого відділення Одеської області сектора ДПУ УРСР Славінській щодо Байдана Афанасія Максимовича 29 грудня 1932 р. Підставою для початку слідства в справі зазначалось: «Систематична агітація проти виконання плану хлібозаготівель та злісне ухилення нездатником хліба, систематичне невиконання контракції». Причому на постанові за нього, як неграмотного розписувалась інша людина. Навіть в передноворічних умовах репресивна машина працювала з однаковим напруженням і не давала спокою своїм громадянам. З матеріалів справи з'ясується, що народився він в с. Синюхо-брод Першотравневого району в 1892 році, тобто нараховувалось йому 40 років, найбільш продуктивний вік для сільськогосподарської роботи. Одружений, дві дитини. При заповненні анкети слідчий навіть не замислився над тим, що в суміжних рядках наводив суперечливу інформацію, зокрема зазначав що у нього соціальний стан – хлібороб, кулак, а за соціальним та політичним минулим – з селян середняків. Яким чином в умовах ра-

дяньського села середняк зміг перетворитись на кулака взагалі незрозуміло. При опитуванні зазначалось, що напередодні арешту нічим не займався, тому що повернувся з Москви із заробітків. За національністю – українець, безпартійний, неписьменний. Майна фактично немає тому що був розкуркулений в 1931 р. Яким чином до 1931 р. збереглося в радянській державі куркульське господарство нікого не цікавило.

Важливо зазначити також, що разом з ним проживали: батько Максим Антонович Байдан 72 років, мати Наталя Григорівна 63 років. Обидва займалися землеробством індивідуально, тобто вирішили зберегти одноосібне господарство і намагались продовжити товарне виробництво навіть в умовах суцільної колективізації. Разом також проживав його молодший брат Микола 25 років, який працював вантажником на міській станції. Другий брат Данило 40 років після розкуркулення також проживав з батьком. Таким чином ми бачимо, що це було міцне сільськогосподарське виробництво, в якому наявні були міцні селянські руки та традиційна психологія господаря. За сфабрикованою справою свідком проходив Мир'янов Микола Петрович 1901 р. народження, тобто 31 рік, за соціальним станом – селянин-бідняк, освіта – нижча, українець, одружений, хлібороб, член артілі «13-річчя Жовтня», кандидат в члени правління артілі, походив з селян-бідняків. Головним аргументом в його свідченнях виступає факт ведення великого кулацького господарства, в якому нараховувались: два коня, дві корови, весь сільськогосподарчий реманент, за виключенням молотарки. Обробляв 12 десятин, ухилявся від виконання різних зобов'язань перед державою, наприклад щодо плану хлібозаготівель. За його свідченням Байдан Афанасій Максимович ховав хліб до закінчення хлібозаготівель, а потім спекулював ним, зокрема в 1931 р., коли знаходився прихованим хліб в умовах не виконаної контрактації. В повсякденному житті демонстрував свою релігійність, був активним членом релігійної громади. Свідок зазначав, що в 1930 р. був організатором жіночих виступів контрреволюційного характеру. Зрозуміло, що очільник релігійної громади мав значний вплив на решту селян, на що Мир'янов Микола Петрович звертає увагу і підкреслює, що він користувався авторитетом серед віддаленої частини селян, утримував їх від вступу до артілі. На його думку Байдан Афанасій Максимович під прикриттям релігійної діяльності займався контрреволюційною діяльністю, протидіяв Радянській владі. Інших конкретних фактів з зазначенням дат, аргументів у справі не наводиться. Тобто основою звинувачень були лише задрість, особисті враження та особиста ворожнеча майнового характеру.

Другим свідком по справі проходив Степанов П. М., 1880 р. н. з села Синюхін-Брід, селянин-бідняк, освіта нижча, одружений, за професією хлібороб, рахівник сільради, член артілі «Ім. 17-ї партконференції». Таким чином, ми бачимо, що обидва свідки були односельцями і досконало знали один одного впродовж свідомого життя, але займали протилежні пазуби соціальної драбини. Він так само засвідчив міцне економічне положення до революції родини Байданів, факт розкуркулення та продажу конфіскованого майна. Засвідчував також той факт, що Байдан

Афанасій Максимович переховував інших розкуркулених, надавав їм тимчасовий притулок та переховував куркульське майно. Під час рейду в ямі було знайдено 15 грудня 1932 р. 12 пудів пшениці, 10 пудів жита, 8 пудів муки. На думку свідка він закопав хліб в землю, щоб згноїти, а не здати державі.

Навіть в довідці сільської ради зазначалось те, що був організатором народних хвилювань в 1930 р.

У протоколі особистого допиту зазначалось також, що він за походженням кулак, але майна внаслідок розкуркулення ніякого немає, одружений, з двома дітьми. За його свідченням підставою для розкуркулення став той факт, що на нього було накладено такий обсяг контрактації, що він зміг внести в повному обсязі, але він вніс 80 пудів, а під час розкуркулення було вилучено ще 30 пудів. Всупереч свідченням свідків зазначав, що після революції в господарстві залишалось: один кінь, дві корови, одна свиня, плуг, одна борона та хата. Найману працю не використовував, у заворушеннях 1930 р. участі не брав. На відміну від свідків зазначає, що 15 грудня 1932 р. при обшуку у нього нічого не знаходили. На 1921 р. він не піддався розкуркуленню, бо був середняком, а навесні 1932 р. у нього було вилучено озимину до колгоспу «Ім. 13 Жовтня». Співставляючи відповідні показання, слід зазначити, що слідчий фактично інших документів не наводить, як то протокол обшуку, огляд та вилучення майна, свідчення членів родини, понятих та інше.

Справа вже 1 січня 1933 р. була з висновком передана через Одеський обласний відділ ДПУ на особливу нараду при колегії ДПУ УРСР для визначення терміну заключення до концтабору. Всі матеріали підготував Славінський, затвердив заступник начальника РВ ДПУ Шор.

Далі ми стаємо свідками фантастичних за швидкістю подій – вже 2 січня 1933 р. Облвідділ ДПУ УРСР виносить постанову з формулюванням що Байдан Афанасій Максимович систематично здійснював антирадянську агітацію проти хлібоздачі, а також займався викраденням колгоспного хліба, під час обшуку в грудні 1932 р. було знайдено 30 пудів хлібу, який вкрадений з колгоспних полів, тому що власних полів він в 1932 р. не мав. Як обтяжуюча обставина визнавався факт входження до церковної ради, де він керував жіночою волинкою, а також систематично опирався виконанню контрактації за хлібоздачами до 1931 р., часу розкуркулення.

Таким чином виключно на підставі усних свідчень двох свідків, які були інтегровані до радянської системи сільськогосподарського управління було винесено рішення на підставі Постанови ЦИК –а 7/VII-32р. та ст. 54-10 КК УРСР, щоб клопотати перед судбудівництвом, застосувати заходи соціального захисту ув'язнення в концтаборі терміном на десять років, за підписання уповноваженого від СПО Карінковського, Начальника СПО Спектора, затверджено начальником Одеського облвідділу ДПУ та прокурором. Колегія ДПУ УРСР протоколом №8/882 від 11 січня 1933 р. постановила вислати Байдана Афанасія Максимовича в Північний край терміном на три роки етапом.

На підставі ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. «Про додаткові заходи по відновленню справедливості стосовно жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» визнавалось, що Байдан Афанасій Максимович підпадає під дію згаданого акту. Документ був підготовлений старшим помічником прокурора області по нагляду за слідством в органах КДБ, радником юстиції В. М. Колбешкіним, начальником слідчої групи УКДБ УРСР в Миколаївській області В. А. Левенцем 24 квітня 1989 р. та затверджено 27 квітня 1989 р. прокурором Миколаївської області старшим радником юстиції Ю. Є. Бондарем.

Аналогічних справ безліч, слід врахувати також той факт, що значна кількість справ була знищена в роки тимчасової окупації в роки Другої світової війни самими органами ДПУ.

Для підтвердження тези про системний та цілеспрямований геноцид українського селянства, незалежно від національності розглянемо ще одну «цікаву» типову кримінальну справу Байдуша Роберта Едуардовича з села Ігулка (Н-Данциг Баштанського району) з 6 лютого 1933 р. В такому випадку як соціальне походження взагалі зазначалось: біло-бандит. За національністю був німцем, за професією землероб. Цікавим є те, що в 1920 р. знаходився під слідством за службу у білих, вбивства, за що отримав рік концентраційних таборів. Загальним правилом, як відомо, двічі за один і той самий злочин людину до відповідальності не притягують, але не тому випадку, коли дуже хочеться державним посадовим особам в радянському апараті. На час початку справи був виключений з колгоспу як кулак. Разом проживали сестри Олена, Ліда, дружина Амоля, сини Віктор (6 років) та Валентин (4 роки). Брат Едуард був раніше висланий (Р-5859, Оп.2, Спр.434, С.1). У такому випадку процес притягнення до кримінальної відповідальності мав певну передісторію, а саме, так, 28 жовтня 1932 р. протоколом № 38 сільської ради його та дружину було виключено з колгоспу, позбавлено права голосу та просили РВК про виселення за межі сільської ради.

На Байдуша Р. Е. від його односельця Стасюка Тихона 18 лютого 1930 р. на ім'я уповноваженого Микраїввиконкому т. Воронована дійшла заява з приводу того, що він під час окупації села білими в 1919 р. на добровільних засадах приймав участь в їх діяльності і зокрема арештував його рідного брата та інших селян, тіло якого було знайдено розстріляним біля хутора Водокачки в балці (Р-5859, Оп. 2, Спр. 434, С. 6). Спочатку руху цій заяві не дали, але з лютого 1933р. вона була долучена до матеріалів справи. Традиційно справа формувалась з опиту двох свідків.

Першим свідком був Геніх Костянтин Олександрович, 31 рік, бідняк, писемний, за професією він себе ідентифікував як вчитель, хлібороб. Зрозуміло що він теж був німцем за національністю. В своїх свідченнях зазначав, що в своєму господарстві разом з сезонними робітниками кількість найманих сягала 25 чоловік. На його думку, в 1919 році Байдуш Роберт Едуардович добровільцем вступив до карального загону «Слащова». Цей загін нараховував 6070 чоловік. У листопаді 1919 р. він особисто приїхав до села, всіх чоловіків вишукували біля цегляної стіни і під загрозою роз-

стрілу з кулемету «максім» усі змушені були погодитись. Лише через 2–3 дні на станції Долинська селянам вдалось розбігтись хто куди. Також зазначав, що Байдуш Р. Е. брав участь у вбивстві 12 партизан у Христофорівці, інгульських партизан, низці розстрілів по Миколаївській окрузі та всій Україні. Після розгрома білого руху повернувся з-під Одеси в 1920 р. В 1930 р. вступає в артіль «Вікторія», де весь час займався агітацією та розкладанням колгоспників.

У 1932 р. увесь час агітував про нерéalність хлібозаготівель, підбурював селян не здавати хліб державі, доводячи, що спочатку слід себе забезпечити, а потім лише державу. Якщо ж хліб здасте, то повиздихаєте від голоду, за що ви працювали цілий рік, а держава забирає все. Хліб треба не здавати, якщо всі гуртом скажемо, що не дамо, то нічого не зроблять, скільки можна терпіти, що все забирають та треба мовчати. Але в листопаді 1932 р. за агітацію його виключають з колгоспу як кулака та білобандита, розкуркують, а згодом хотіли навіть виселити за межі села, але він виїхав на Кавказ, проте 5 лютого був заарештований та привезений назад, його брата вислали на Північ як кулака неблагонадійного.

З протоколу допиту Кригера Федора Яковича, теж бідняка, 30 років, німця, писемного, хлібороба. Засвідчується факт того, що він заможний кулак, білобандит, використовував найману робочу силу та інші раніше згадані факти. Відчувається, що написані протоколи не лише одним почерком, а і одним автором. Кригер Ф. Я. як той, хто працював з підсудним поруч на жнивах, зазначав, що встромляючи вила в косарку, останні декілька разів її ламав і закликав ламати колгоспне обладнання задля того, щоб колгосп розпався і всі були звільнені з комуністичного рабства. Під впливом його промов Кригер Ф. Я. написав заяву про вихід з колгоспу, але через декілька місяців зрозумів що помилився. Інакше і не могло бути, адже без сільськогосподарського реманенту та відповідного досвіду і достатньої кількості земель розраховувати на економічне процвітання було годі розраховувати. Зазначав також, що на думку підсудного, колгоспів як насправді не було, так і не буде. Також засвідчував факти крадіжки зерна хліба – 3 мішка пшениці. Далі йшлося майже слово в слово: «під час виконання плану хлібозаготівель агітував не здавати державі зерна хліба, підбурював нас бідняків не здавати хліб. За що ви працювали цілий рік, ви повиздихаєте в голоді, якщо віддасте те, що вони вимагають, скільки ще можна терпіти цей грабунок, яким влада займається».

У протоколі особистого допиту Байдуша Роберта Едуардовича знаходимо дещо інший виклад матеріалу, зокрема він визнає свою участь у білому русі, але участь у масових розстрілах спростовує, також зазначає, що за це він був вже засуджений до одного року концтаборів, але за згоду співпрацювати в Червоній армії йому цей рік скасували. 9 місяців прослужив у Кременчуці. Під час участі в білому русі зазначав, що в основному в отряді були колишні поміщики та власники земель і головною метою загону було приборкання повстань та повернути поміщицьке і кулацьке господарство. Скільки було вбито людей не знав. З приводу найманих робітників зазначав, що він особисто робітників не наймав взагалі, а його батько най-

мав 3–4 чоловіка на 160 десятин землі. Агітацією не займався і косарок навмисно не ламав.

Обвинувальний вирок був жорстким та цікавим, зокрема в ньому зазначалось як доведений факт, без згадування жодного доказу за матеріалами справи, що Байдуш Роберт Едуардович в 1919 р. служив в білому каральному загоні Слащова, сам особисто брав участь у розстрілі комісара Бурбелі, розстріляв червоного партизана в с. Піски Стасюка Федота та брав участь у розстрілі 12 партизан села Піски. Цей каральний загін наводив страх на весь Баштанський район. В 1930 р. потрапляє в колгосп «Вікторія», де з метою зриву виконання плану хлібозаготівель та розвалу колгоспної маси бідняків здійснював агітацію зауважуючи, що коні в колгоспі вже повиздыхали, а невдовзі це ж спиткає решту та після падіння Радянської влади Україна стане самостійною і того, хто був у колгоспах, будуть пороти різками. В звинувачувальному вирокі також зазначалось, що під його впливом частина селян займалась шкідництвом – пошкоджувала обладнання, а інша подавала заяви про вихід з колгоспу. Пропонувалось застосувати до підсудного ув'язнення в концентраційному таборі терміном на 10 років за підписами співробітника опергрупи Буртовенко, затверджено райуповноваженим ДПУ по Баштанському району Чулков, районий прокурор Гольдштейн 9 лютого 1933 р. в с.Баштанка. Врешті-решт, за рішенням Трійки при Колегії ДПУ УРСР від 7–8 березня 1933 р. №28/460 за справою №454/3534 Одеського облвідділу ДПУ Баштанського РВ за ст. 54-13 та 54-10 Кримінального кодексу Байдуша Роберта Едуардовича було засуджено до концентраційних таборів на п'ять років.

Зрозуміло, що на підставі ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. «Про додаткові заходи по відновленню справедливості стосовно жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» визнавалось, що Байдуш Роберт Едуардович підпадає під дію згаданого акту. Документ був підготовлений старшим помічником прокурора області з нагляду за слідством в органах КДБ, радником юстиції В. М. Колбешкіним, начальником слідчої групи УКДБ УРСР в Миколаївській області В. А. Левенцем 22 травня 1989 р. та затверджено 26 травня 1989 р. прокурором Миколаївської області старшим радником юстиції Ю. Є. Бондарем.

Таким чином, значний масив збережених кримінальних справ виступає одним із доказів злочинної діяльності системи органів радянської влади щодо українського селянства незалежно від національності та

релігійних уподобань. На підставі досліджених справ вже стає зрозумілим, що вся система судочинства щодо селян була побудована таким чином, що доказова база відігравала допоміжну і не обов'язкову частину судочинства, а головним було те, що людина була хліборобом, вела самостійне господарство, мала чіткі життєві орієнтири щодо ведення господарства, користування землею, форми власності та організації обробітку землі. Значною мірою це була помста за минулу діяльність, яка не завжди була дружньою щодо більшовицької влади. В матеріалах справ задокументовано факти тотального вилучення всього продовольства і приречення людей на вимирання. Навіть думки ставали одним із доказів вини підсудних. Поставлена мета скорочення кількості українського сільського населення, яке не стало на підтримку радянських перетворень, а стало фундаментом для руху опору і залишалось потенційно небезпечним.

Крім політики голодомору, радянська система застосувала також відкриту репресивну політику щодо українського населення. На сьогодні задокументовано 2008 громадян Миколаївщини, які потрапили в лещата терору. Досліджуючи трагічні події 1932–1933 років, вражають людські втрати, причому за кожною цифрою стоїть окрема людина, її життя, сподівання, розчарування і страшна трагедія смерті. Кількість втрат і до сьогодні залишається дискусійною, але не слід забувати та варто досліджувати сучасні процеси в українському суспільстві. Постійно пам'ятаючи про 3,5–9 млн замордованих впродовж двох років радянською тоталітарною системою, треба також аналізувати статистику кількості населення сьогодні, адже, наприклад лише за дев'ять місяців поточного 2016 року лише в Миколаївській області населення скоротилося на 5,3 тисячі чоловік і це без запровадження страшної політики голодомору, без врахування мігрантів, тобто лише за цей період населення Миколаївщини скоротилося на 2–3 села.

Відповідні статистичні дані є і по інших областях. Щоб через певний час чинна економічна та соціальна політика не отримала визначення геноциду українського населення. Пам'ять про покладені жертви українства на алтар радянського режиму потрібно берегти і використовувати у вихованні нових поколінь нашої вільної і самостійної держави. Злочинців теж треба назвати поіменно і віддати належне на стіні ганьби. Саме тому потрібно продовжувати дослідницьку роботу за існуючими документами кримінальних справ та зібраних усних свідченнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Держархів Миколаївської області, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 434, арк. 1–18.
2. ДАМО, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 430, арк. 1–19.
3. ДАМО, ф. Р-8, оп. 1, спр. 201, арк. 28.
4. ДАМО, ф. Р-8, оп. 1, спр. 266, арк. 10.
5. ДАМО, ф. Р-1483, оп. 1, спр. 44, арк. 12.
6. ДАМО, ф. Р-261, оп. 1, спр. 3, арк. 141.
7. ДАМО, ф. Р-256, оп. 1, спр. 323, арк. 8.
8. ДАМО, ф. Р-908, оп. 1, спр. 44, арк. 2.
9. ДАМО, ф. Р-1311, оп. 1, спр. 24, арк. 156.
10. ДАМО, ф. Р-472, оп. 3, спр. 16, арк. 123.

11. ДАМО, ф. П-6, оп. 1, спр. 274, арк. 15–19.
12. ДАМО, ф. П-30, оп. 22, спр. 8, арк. 15–16.
13. ДАМО, ф. П-83, оп. 1а, спр. 8, арк. 7–19.
14. ДАМО, ф. П-13, оп. 1, спр. 4, арк. 6,13.
15. ДАМО, ф. П-130, оп. 1а, спр. 27, арк. 1–3.
16. ДАМО, ф. П-2878, оп. 1, спр. 1, арк. 32–35.
17. ДАМО, ф. П-129, оп. 1а, спр. 29, арк. 12–13.
18. ДАМО, ф. Р-1191, оп. 1, спр. 3, арк. 180–189.
19. ДАМО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 195, арк. 25–26.
20. ДАМО, ф. Р-1230, оп. 1, спр. 70, арк. 140.
21. ДАМО, ф. Р-645, оп. 1, спр. 5, арк. 1.
22. ДАМО, ф. Р-1391, оп. 1, спр. 2, арк. 151.
23. ДАМО, ф. Р-1014, оп. 1, спр. 35, арк. 180.
24. ДАМО, ф. Р-1187, оп. 1, спр. 31, арк. 36.
25. ДАМО, ф. Р-950, оп. 1, спр. 15, арк. 8.
26. ДАМО, ф. Р-1454, оп. 1, спр. 12, арк. 105–106.
27. ДАМО, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 620, арк. 8–9.
28. Бахтін А. М. Наслідки голодомору в південних областях України / А. М. Бахтін // Гуманітарно-економічні дослідження: Зб. наук, праць. – Миколаїв; Одеса, 2005. – Т. 2. – С. 299–309.
29. Бахтін А. М. Причини голоду-геноциду в південному регіоні України / А. М. Бахтін // Гуманітарно-економічні дослідження: Зб. наук, праць. – Миколаїв; Одеса, 2005. – Т. 1. – С. 217–226.
30. Бахтін А. М. Репресивно-каральні заходи влади проти селян Півдня України у період голоду 1932-1933 років / А. М. Бахтін // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2005. – Вип. 11. – С. 175–178.
31. Белоконь С. Механізм большевистського насилія. Конспект исследования / С. Белоконь. – К., 2000. – 128 с.
32. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР: джерелознавче дослідження / С. Білокінь. – К., 1999. – Т. 1. – 448 с.
33. В этом году в Николаевской области на 100 умерших приходилось 62 родившихся. Николаев, Политика – НикВести / 13:45, 17 Ноября, 2016 01055 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nikvesti.com/news/politics/97780>. – Дата звернення: 19.11.16. – Назва з екрану.
34. Вакулишин С. Чи був голодомор у Києві? / С. Вакулишин // Закон і бізнес. – 1998. – 11 листоп. – С. 5.
35. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Упорядники: Р. Я. Пиріг та ін. – К. : Вид-во політ. Літ-ри України, 1990. – 605 с.
36. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедії) / Редкол. : О. М. Гаркуша (голова) та ін. – Миколаїв : Вид-во ім. П. Могили, 2003. – 200 с.
37. Гудима А. Кара без вини / А. Гудима. – К. : Урожай, 1993. – 256 с.
38. Друмов В. І. Документи про трагедію голодомору 1932-1933 рр. на Миколаївщині / В. І. Друмов // Тези доповідей та повідомлень першої Миколаївської обласної краєзнавчої конференції, присвяченої 50-річчю Великої Перемоги. – Миколаїв, 1995. – С. 37.
39. Козирева М. Е. Голод 1921-1923 рр. у німецьких колоніях на Миколаївщині // Наукові праці МФ НаУКМА / М. Е. Козирева. – Миколаїв, 2001. – Т. 10. – С. 89–92.
40. Колективізація і голод на Україні: 1929-1933. Збірник матеріалів і документів / АН України. Інститут історії України та ін.: Упоряд. : Михайличенко Г. М., Шаталіна Є. П.; Відп. ред. : Кульчицький С. В. – К. : Наукова думка, 1992. – 736 с.
41. Кондрашов В. Документальні свідчення про трагічні події вжитті селянства Миколаївщини наприкінці 20-х – на початку 30-х років / В. Кондрашов // Історія, Етнографія, Культура. Нові дослідження: III Миколаїв, обл. краєзн. конф. – Миколаїв, 2000. – С. 341–343.
42. Конквест Р. Жнива скорботи / Р. Конквест. – К., 1993. – 249 с.
43. Котляр Ю. В. Ментальність південноукраїнського селянина і голодомор 1932-1933 років / Ю. В. Котляр // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. – К., 2003. – С. 185–190.
44. Кульчицький С. В. 1933: трагедія голоду / С. В. Кульчицький. – К. : Знання, 1989. – 48 с.
45. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.). – К., 1999. – Т. 11. – 336 с.
46. Ліньов А. А. Колективізація та голод 1929-1933 років на території сучасної Миколаївщини / А. А. Ліньов // Україна в новомутисячолітті очима молодих фахівців. – Миколаїв, 2000. – С. 54–60.
47. Ліньов А. Колективізація і голод 1929-1933 років на Миколаївщині / А. Ліньов, М. Шитюк // Щотижня. – 1997. – 31 трав.; 14, 28 черв.; 12, 26 лип.
48. Макачук С. Голодомор на Миколаївщині / С. Макачук, М. Степаненко // Рідне Прибужжя. – 2000. – 25 листоп.
49. Марочко В. Бодай те лихо не верталось / В. Марочко // Сучасність. – 1993. – № 2.
50. Марочко В. Голод на Україні (1931-1933 рр.): причини і наслідки / В. Марочко // Проблеми історії України: судження і пошуки. – Вип. 1. – К., 1991. – Випуск 1.
51. Марочко В. Голодомор: біль і жах нашого народу / В. Марочко // Культура і життя. – 1990. – 23 вересня.
52. Марочко В. Голодомор: причини і наслідки / В. Марочко // Освіта. Спецвипуск. – 1990. – №1, 2.
53. Марочко В. І. Голод на Україні (1932-1933 рр.) / В. І. Марочко, Є. П. Шаталіна // Український історичний журнал. – 1989. – №7–12; 1990. – № 1.
54. Мельник М. Три голодомора / М. Мельник // Наш город. – 2007. – 12–20 нояб. (№ 46). – С. 18.
55. Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929-1933): Док. і матеріали / Авт. кол.: під керівництвом Шитюка М. М / МННЦ ОДУ ім. І. І. Мечникова, Держ. архів Миколаїв, обл. – Миколаїв : Тетра, 2000. – 212 с.
56. Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Миколаївська область. – Миколаїв : Видавництво «Шамрай», 2008. – 864 с.
57. Не тільки про хліб: Голодомор-33 // Південна правда. – 1991. – 23 лист.
58. Никольчук Н. О голодоморе 1932-1933 гг. на Николаевщине / Н. Никольчук // Южная правда. – 2007. – 24 нояб.

59. Плясков Л. «Проступок ...»: [Спогад про голодомор 1933 р.] / Л. Плясков // Південна правда. – 1990. – 23 груд.
60. Про голод 1932-1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з цим матеріалів // Комуніст України. – 1990. – № 2.
61. Прусов П. Свідчення про геноцид 1932-33 років / П. Прусов // Губернская неделя. – 2005. – 6 дек.
62. Садовничий В. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні та на Миколаївщині / В. Садовничий // Україна в новому тисячолітті очима молодих фахівців. – Миколаїв, 2000. – С. 22–25.
63. Серединський О. Голодомор 1932-1933 років на Миколаївщині / О. Серединський // Вечерний Николаев. – 2005. – 26 нояб.
64. Серединський О. Голодомор 1932-1933 років: [Арбузинський р-н] / О. Серединський // Нове життя. – 2005. – 26 листоп.
65. Серединський О. Голодомор 1932-1933 років: Документи Державного архіву Миколаївської області свідчать / О. Серединський // Рідне Прибужжя. – 2003. – 27 берез.
66. Серединський О. Національна трагедія: 1932-1933рр.: [Миколаївський р-н] / О. Серединський // Маяк. – 2005. – листоп.
67. Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932-1933 рр. / Панченко П. П., Литвин В. М., Шитюк М. М. – К. : Вид. України, 2003. – 753 с.
68. Смугляков К. Люди вмирили, а хліб йшов на експорт / К. Смугляков // Радянське Прибужжя. – 1993. – 9 верес.
69. Соболь П. Голод-геноцид 1932-1933 років на Миколаївщині: історіографічний аналіз / П. Соболь // Гуманітарно-економічні дослідження : зб. наук. праць. – Миколаїв ; Одеса, 2005. – Т. 1. – С. 162-173.
70. Соболь П. Голодомор 1932-1933 років: особливості соціальних патологій / П. Соболь // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. – К., 2003. – С. 164–173.
71. Столяров І. Річниця голодомору на Миколаївщині / І. Столяров // Український Південь. – 2002. – 28 листоп.
72. Сторінки голодомору: За спогадами наших земляків // Щотижня. – 1992. – 21 лют. – С. 7.
73. Толочик П. Хвилина немовчання: Сторінки щоденника із тридцять третього / П. Толочик // Рідне Прибужжя. – 2004. – 30 листоп.
74. Трагедія століття: голодомор 1932-1933 років на Миколаївщині / Редкол. : О. М. Гаркуша (голова) та ін. ; Миколаїв, облдержадмін. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2003. – 471 с.
75. Тригуб П. Трагедія у Пересадівці: Сторінка з історії голоду на Україні в 1932-1933 рр. / П. Тригуб // V Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України». – К. ; Кам'янець-Подільський, 1991. – С. 314–315.
76. У пам'яті навечно: [Голодомор 1932-1933 рр. у Доманівському р-ні] // Трибуна хлібороба. – 2008. – берез.
77. Федьков І. Голод 1932-1933 років на Миколаївщині / І. Федьков // V Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України». – К. ; Кам'янець-Подільський, 1991. – С. 312–313.
78. Фомін І. Випробування голодом / І. Фомін // Щотижня. – 1993. – 8 трав. – С. 7–8.
79. Фомін І. Слово про 33-й рік: Спогади свідка / І. Фомін // Голос Баштанщини. – 1992. – 10, 14, 17, 21 жовт.
80. Холявко В. Голодомор 1932-1933 років: [Миколаївський р-н] / В. Холявко // Маяк. – 2007. – 24 листоп.
81. Чорна книга України: зб. Документів, архів. Матеріалів, листів, доп., ст., досліджень, есе / Упоряд., ред. Ф. Зубанича. – К. : Вид. центр «Просвіта», 1998. – 784 с.
82. Чуніхін В. Черные зерна 1933 года / В. Чуніхін // Николаевские новости. – 1999. – 10 нояб.
83. Чуніхін В. Голодомор / В. Чуніхін // Південна правда. – 1990. – 28 листоп.
84. Чуніхін В. Дорогою сліз і смерті: [Голод 1932-1933 на Миколаївщині] / В. Чуніхін // Ленінське плем'я. – 1989. – 18 черв.
85. Шитюк М. Голод 1932-1933 років на території Миколаївщини / М. Шитюк // Український Південь. – 2005. – 24 листоп. – 1 груд. (№ 45). – С. 6.
86. Шитюк М. Миколаївщина в голодних 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роках / М. Шитюк, К. Горбуров. – Миколаїв: Вид-во І.Гудим, 2007. – 155 с.
87. Шитюк М. М. Голод 1932-1933 років на території Миколаївщини в книзі. Голод-геноцид 1932-1933 рр. в Україні: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків / М. М. Шитюк // Матеріали міжнародної конференції. – Київ-Нью-Йорк, 2000. – С. 278–298.
88. Шитюк М. М. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини / М. М. Шитюк // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. – К., 2003. – С. 174–184.
89. Шитюк М. М. Голод-геноцид 1933 року: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків на території Миколаївщини / М. Шитюк // Миколаївщина: літопис історичних подій. – Херсон, 2002. – С. 344–363.
90. Шитюк М. М. Голодомори ХХ століття: 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. / М. Шитюк. – К. : Геліон, 1997. – 60 с.
91. Шитюк М. М. Південна Україна: колективізація і голод (1929-1933 роки) / М. М. Шитюк, А. М. Бахтін. – Миколаїв : Аскел, 2007. – 512 с.
92. Шкварець В. П. Історіософія та історіографія голодів-людоморів на Миколаївщині / В. П. Шкварець, Є. Г. Горбуров, К. С. Горбуров. – Миколаїв : Шамрай, 2008. – 288 с.
93. 33-й: голод: Народна Книга-Меморіал / Упоряд. : Л. Б. Коваленко, В. А. Маняк – К. : Рад. письменник. 1991. – 584 с.

Рецензенти:

Котляр Ю. В., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)

Тригуб О. П., д-р іст. наук, професор.

(Чорноморський національний університет імені Петра Могили)